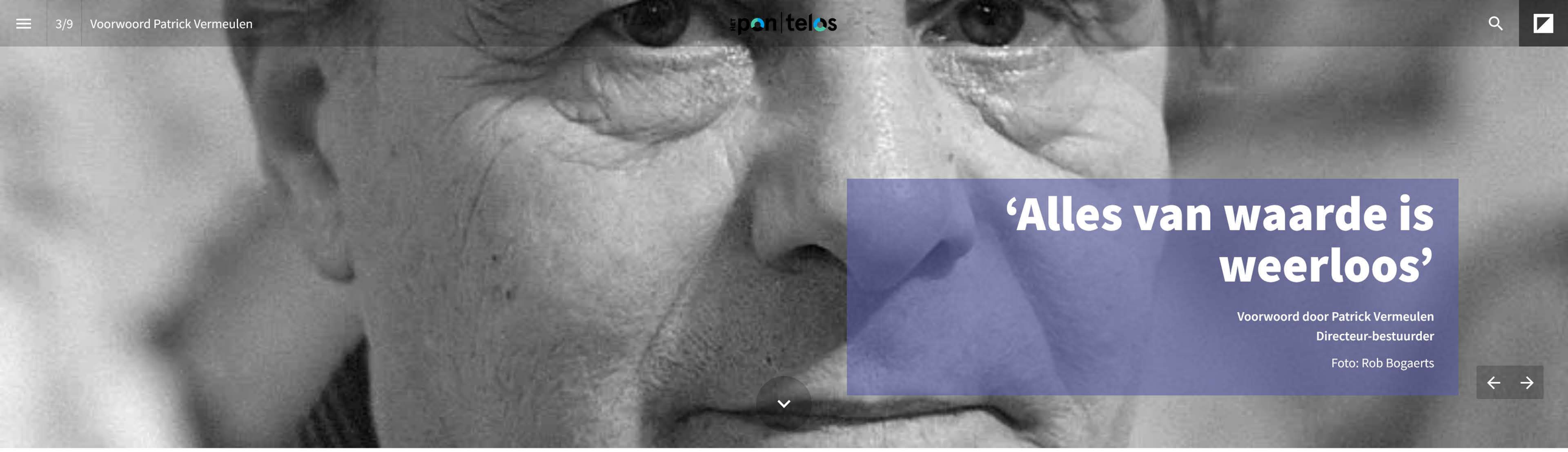

‘Alles van waarde is weerloos’

Voorwoord door Patrick Vermeulen
Directeur-bestuurder

Foto: Rob Bogaerts

Dr. Patrick Vermeulen
Directeur-bestuurder Het PON & Telos

Lees meer over Patrick

‘Alles van waarde is weerloos’

Wie bij cultuur aan waarde denkt, schiet al snel een beroemde dichtregel te binnen. 'Alles van waarde is weerloos’ dichtte Lucebert in het gedicht ‘De zeer oude zingt’. Het is een gedicht over kwetsbaarheid en onzekerheid en toch ook – of misschien zelfs juist – over het besef dat wat van waarde is in zijn kwetsbaarheid zichtbaar wordt. Dat kwetsbaarheid net als kracht rijk is en betekenis heeft. Dat je het niet moet willen grijpen, laat staan beperken, maar eerder ruimte moet geven en laten groeien. Uiterst Zen. Althans: dat lees ik er in.

De kunsten laten ons beleven wat analyse dreigt weg te halen, schreef ik eerder in het voorwoord van mijn proefschrift. Daarom passen analyse en kunst goed bij elkaar. Het gesprek over de waarde van cultuur wordt complexer en dus rijker als verschillende invalshoeken mee mogen doen. Als de waarde van cultuur niet wordt verkleind tot iets ongrijpbaars en cultuur zelf niet tot een hobby. Als cultuur gezien wordt in de volle betekenis die het voor individu, groep en samenleving heeft. In de economische betekenis van activiteiten van corso tot concertzaal en de werkgelegenheid die dat oplevert. In de sociale betekenis voor bezoekers en beoefenaars. En natuurlijk in de betekenis die de cultuursector heeft ten opzichte van andere sectoren. Zo laat het onderzoek naar Waarde van Cultuur in Brabant, zien dat Brabanders veel waarde hechten aan culturele voorzieningen en activiteiten. Ook als cement in de samenleving.

Het is de combinatie van analyse en ervaring die het gesprek over cultuur verder brengt dan de borreltafel, zoals de voormalig directeur van KunstLoc Chris van Koppen het verwoordde. Het is dan ook mooi dat onze samenwerkingspartner KunstLoc het debat hierover opzoekt, met een expertmeeting met Justin O’Connor, professor of Cultural Economy van de University of South Australia op 7 oktober aanstaande.

Het gedicht van Lucebert kent 14 regels, 63 woorden, 249 letters en een dubbele punt. Niet meer en niet minder. De beroemde dichtregel ‘alles van waarde is weerloos’ is misschien wel de meest geciteerde dichtregel uit de Nederlandse dichtkunst. Het staat op het voormalige kantoorgebouw van verzekeringsmaatschappij Nieuw Rotterdam en wordt te pas en te onpas gebruikt in talkshows, reclames en rapporten. En er is meer over te zeggen. Voel het gedicht. Durf het hardop uit te spreken en ervaar de schoonheid van dit prachtige gedicht.

Patrick

de zeer oude zingt:
er is niet meer bij weinig
noch is er minder
nog is onzeker wat er was
wat wordt wordt willoos
eerst als het is is het ernst
het herinnert zich heilloos
en blijft ijlings

alles van waarde is weerloos
wordt van aanraakbaarheid
rijk
en aan alles gelijk

als het hart van de tijd
als het hart van de tijd

Abonneer je op ons gratis online magazine

Waarde van cultuur 2022

De resultaten van de derde editie van de monitor Waarde van cultuur Noord-Brabant in een notendop.

Tekst: Bo Broers
Beeld: Nationale Beeldbank

Eind juni presenteerden we de derde editie van de monitor Waarde van cultuur, waarin de Brabantse cultuursector onder de loep wordt genomen en ontwikkelingen in beeld worden gebracht. Dat betekent dat we inmiddels ruim zes jaar werken aan een stevige basis van informatievoorziening voor beleidsmakers en bestuurders in Brabant, in opdracht van BrabantStad. Dit doen we als het PON & Telos niet alleen, maar in een samenwerkingsverband van experts en onderzoekers van onder andere Pyrrhula Research Consultants, Kunstloc Brabant en Boekmanstichting.

Wat brengen we met de monitor in beeld?

Langs drie kapstokken brengen we aan de hand van feiten en cijfers de stand van zaken in de Brabantse cultuursector in beeld: cultureel, sociaal en economisch. Ieder kapitaal bevat een vierhoek aan informatie over verschillende onderwerpen: het bevat registratiedata van aanbod en bezoek over Brabant ten opzichte van andere provincies, cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), cijfers over instellingen, big data van sociale media, en cijfers over het perspectief van Brabanders. Om meer grip te krijgen op de impact van de coronacrisis bevat de monitor daarnaast aanvullende informatie over de ervaringen van makers en instellingen.

Hoe gaat het met de Brabantse cultuursector? Blik op de resultaten van de monitor

Wat zien we als we de bevindingen in deze drie kapstokken met een overstijgende blik bekijken? Dit is slechts een greep uit de resultaten.

Nog steeds een bescheiden, maar wel stabiele culturele infrastructuur en cultuuranabod

Zoals we ook al in eerdere edities van de monitor zagen, blijft de infrastructuur op bijna alle terreinen bescheiden en bevindt Noord-Brabant zich nog altijd in de lage middenmoot vergeleken met andere provincies. Dit is opvallend, aangezien Brabant qua omvang en demografie de derde provincie van het land is. In concentratiij blijft de positie van Brabant stabiel: het aanbod en de activiteiten van instellingen nemen drootsch af in 2020, maar deze afname is niet sterker dan elders in het land.

Talentontwikkeling: meer praktisch gericht; hbo-masters in opkomst

Het aantal theoretische cultuuropleidingen in Brabant daalt de afgelopen jaren (hbo en wo). Opvallend is dat het aantal praktische cultuuropleidingen in Brabant juist stijgt (mbo). Het aantal opleidingen laat de afgelopen jaren een stabiel beeld zien in Brabant, waarbij de provincie voor een betreft het aantal theoretische opleidingen (hbo en wo) per hoofd van de bevolking een plek in de middenmoot innemt. Het aantal culturele hbo-masters in Brabant stijgt de afgelopen jaren. Rijken we naar de cultuuropleidingen in de steden, dan zien we veel praktische cultuuropleidingen in Eindhoven (mbo). Theoretische opleidingen zijn vooral te vinden in Tilburg (hbo en wo).

Kunst en cultuur vormen een belangrijke basis voor de samenleving, al komt dit tijdens de coronacrisis minder tot uiting

Brabanders vinden kunst en cultuur, ook in tijden van corona, belangrijk voor de samenleving. Wat opvalt is dat inwoners in tijden van de coronacrisis iets gematigder zijn over de bijdrage van kunst en cultuur aan de verschillende sociaal-maatschappelijke aspecten, zoals ontmoeting tussen mensen, welzijn, en dit niet zum kunst en cultuur in een wijk of buurt.

De waardering van de samenwijdheid van coronaingrepen voor kunstontvangt of creatieve vrijetijdsactiviteiten neemt af. Afhoewel het meendeel van de Brabanders tevreden is, zitgt het aantal provinciegenoten dat vindt dat er te weinig voorzieningen zijn: dit mission vooral kunstenaars en vrijwilligers als cultureel aanbod zoorzetdingen en architecten). Dit gemis onderstreeft het belang dat veel mensen hechten aan de mogelijkheid om kunst en cultuur te beoeken, beleven en beoefenen.

Daarbij zien we dat de helft van de Brabanders zich zorgen maakt over de cultuursector door de coronacrisis. Dat kunst en cultuur in Brabant belangrijk geoorden wordt voor de samenleving, zien we ook terug bij de Brabantse amateurkunstenverenigingen in onderzoek van het Landelijk Kennisinstituut Cultuurducatie en Amateurkunst (LKCA): de verenigingen scoren ten opzichte van andere provincies hoog op maatschappelijke criteriatie. Dit betekent dat de verenigingen zich samen met partners inzetten voor de lokale samenleving (scholen, buurten, wijken, enzovoort) en ook speciale doelgroepen pogen te bereiken.

Dalende betrokkenheid van Brabanders als het gaat om lidmaatschap en steun

Het belang van cultuur zien we niet terug in het lidmaatschap van Brabanders: minder Brabanders dan in 2019 geven afgelopen jaar aan tot te zijn van een cultuurvereniging or bibliotheek. Ook de steun van Brabanders aan culturele organisaties is afgenomen, met name door het deen van minder vrijwilligerswerk.

We zien verder dat minder Brabanders zoeed de rol van bezoeker als een beoefenaar en ondersteuner hebben. De dalende betrokkenheid van Brabanders, in combinatie met hun dat ze hechten aan kunst en cultuur, duidt op een discrepantie tussen deelnemiden voor kunst en cultuur en de daaberrichtijke bereidheid om je ervoor in te zetten.

Flinke daling in cultuurbezoek door corona

We zien een flinke daling in het cultuurbezoek in 2020. Dit is geen verrassing, aangezien veel culturele instellingen gesloten waren door de geldende coronamaatregelen en activiteiten niet of in beperkte mate door konden gaan. Bezoek volgt hierin de landelijke trend op de voet. Brabanders geven dan ook minder vaak dan voorheen aan dat cultuurbezoek een belangrijk onderdeel van hun leven uitmaakt. Wegdrijfs is dit ook te verklaren doordat dit niet of bepeld mogelijk was.

Het online cultuurbezoek door Brabanders nam tijdens de coronacrisis wel toe. Bezoekers lijken voor sommige vormen hier ook iets vaker voor te hebben bestaald ten opzichte voor een jaar eerder, al heeft het bezoek grotendeels gratis plaatsgevonden. De daling van het cultuurbezoek zien we ook terug in de cijfers gemeten informatiem van de culturele instellingen. Vooral (populaire) en festivals vangen hierin de harde klappen: zij verlieze met name veel publieksinkomsten.

Populaire kunstvormen in trek

Brabant springt vooral als het gaat om bezoek aan de populaire kunstvormen: popconcerten, cabaret, film en dans. In vergelijking met de andere provincies heeft Brabant een hoge bezoekersperentage dan het landelijk gemiddelde. Dit is een verschil ten opzichte van het aantal voorstellingen per inwoner: dewzeel neemt Brabant aan een middenmoutpositie in als het gaat om publieksaantalen, met uitzondering van cabaret en klankkunst. In deze laatstgenoemde discipline doet Brabant het beter dan gemiddeld qua aantal voorstellingen.

Daarnaast lijkt erop dat Brabanders steeds vaker bereid zijn om verder te reizen voor cultuurbezoekerslingen: het aandeel bezoeken buiten Brabant neemt toe ten opzichte van twee jaar geleden. Ook de bibliotheek en kunst- en cultuurroutes zijn relatief populairder: meer Brabanders geven aan hier naartoe te gaan dan twee jaar geleden.

Minder bezoek van erfgoed en daling interesse

Net als bij bezoek aan culturele instellingen en activiteiten, zien we ook een daling in het bezoek aan erfgoedcomplexen. Opvallend is dat ook de interesse in erfgoed is gedaald. Erfgoed wordt minder belangrijk gevonden voor de Brabantse identiteit. Het als voorgaande jaren zien Brabanders eerst vooral erfgoed voor kunst en cultuur dan voor erfgoed voor diverse sociaalmaatschappelijke aspecten.

Wat wel opvalt is dat Brabanders iets positiever zijn over de bijdrage van erfgoed aan actieve en betrokken burgers, welzijn en bewonderen van het bedrijfsleven ten opzichte van twee jaar geleden. Ouderen vinden over het algemeen erfgoed belangrijker voor de samenleving.

Online waardering vooral voor Eindhoven en Tilburg in de B5 en Uden, Waalwijk en Oss in de M7

Of het nu gaat om 'likes', volgers of 'check-ins', op sociale media domineren steeds de locaties uit Eindhoven en Tilburg, vooral de muziekcluster. In Uden en Waalwijk zien we vaak waardering voor theater, film en locaties die op meerdere cultuuroomeinen actief zijn. We zien ook veel volgers op Instagram voor beeldende kunstocaties (vooral Eindhoven). Wat ook opvalt is dat het aantal 'mentions' van Brabantse cultuuroctaties op Twitter hijra is verteenvoudigd in de laatste twee jaar. Opnieuw gaat het dan vooral om locaties is 's-Hertogenbosch, Eindhoven en Tilburg.

Stijgende ontwikkelingsbehoefte: meer cultuurbeoefenaars volgen cursus

In vergelijking met andere provincies is de Brabander weinig actief als cultuurbeoefenaar. De positie van Brabant en opzichte van andere provincies is het afgelopen jaar bovendien gedaald. Sneeuw zien we een dalende trend vanaf 2015 tot nu.

Wel zien we onder de mensen die wel cultuur beoefenen een stijgende ontwikkelingsbehoefte: er worden meer lessen en cursussen gevolgd. Cultuurbeoefening wordt (mig) weinig online gedaan.

Jongere Brabanders hechten veel waarde aan cultuur

Onder de Brabanders die cultuur beoefenen, bevinden zich vaker jongere Brabanders (van 16 tot 29 jaar) dan andere leeftijdsgroepen. Ook zien we dat jongere Brabanders het belangrijker vinden dat kosen in creatieve activiteiten voor iedere Brabander toegankelijk zijn. De bedenkingsbereidheid voor cultuurbezoek is groter onder jongeren dan onder de andere leeftijdsgroepen. Zij bezoeken cultuur ook vaker online.

Deze bevindingen tonen aan dat jongeren bewust bezig zijn met kunst en cultuur en dat zij dit belangrijk vinden. Belangrijk hierbij is de bevinding dat de waardering voor het huidige Brabantse cultuuraanbod lager is onder jongeren dan onder de andere leeftijdsgroepen. Dit lijkt erop te duiden dat het huidige aanbod niet aansluit bij de wensen, behoeften en beleving van de jongere Brabander.

Flinke stijging in subsidies door corona…

We zien in 2020 de subsidie-inkomsten van instellingen hard stijgen. Dat is niet verrassend, gezien normale bedrijfsvoering vaak niet mogelijk was door de geldende coronamaatregelen en daardoor publieksinkomsten sterk achterblieven. Het aandeel eigen inkomsten op subsidie dwalt dan ook dreetrecht: van 1,33 euro naar 39 euroceent eigen inkomsten op elke euro subsidie die instellingen ontvangen. Poppoeda verdieren nog steeds meer zelf dan dat zij subsidie ontvangen.

…maar afnemende rol van de Brabantse overheden in cultuur…

We zien de cultuuruitgaven van de provincie Noord-Brabant in 2019 stijgen, maar het aandeel van de provincie in de uitgaven van alle provincies samen daalt. We zien hierin relatief veel uitgaven aan cultureel erfgoed, musea, bibliotheken en poeiluitkomsten in Noord-Brabant.

De gemeente is de grootste publieke financier van cultuur, zij is steeds sterker verantwoordelijk onder de subsidiegeven. Maar we zien ook dat de vijf grote gemeenten in Brabant (BS) in 2019 minder uitgaven aan cultuur dan twee jaar eerder. Dit terwijl landelijk de gemeentelijke uitgaven stijgen. De cultuuruitgaven per inwoner daen aan ook lichtt in de BS: van 161 naar 159 euro per inwoner. Dit zien we ook als we de financieringsvorm van de instellingen onder de loep nemen in 2020: een minder groot aandeel van de subsidies komt van de gemeente (nu er meer geld vanuit coronabeurzen kom) en nu van corona zien we bij de instellingen een gestaag dalend aandeel subsidies vanuit de provincie.

Na jaren van stijging, neemt de werkgelegenheid in de creatieve industrie af…

In 2020, in tijden van corona, zien we dat de werkgelegenheid in de creatieve industrie landelijk daalt. Brabant is een van de hardst getroffen provincies als het gaat om de daling in het aantal banen: in de subsector kunst en cultureel erfgoed is het aantal banen met een vijfde afgenomen ten opzichte van 2019. Vooral de banen van jongeren zijn hard getroefd: van zien een aftrame in het aandeel banen onder jongere werknemers (tot 25 jaar) werkzaam weren in de sector. Ook is het aantal vrijblijvenaren in Brabant hard getroffen: het aantal is landelijk minder hard gedaald dan in Brabant.

Wat ook opvalt is het type banen in Brabant: er zijn in deze provincie relatief veel deeltijdbanen in de creatieve industrie, met name in de subsector kunsten en cultureel erfgoed. Ook wordt er in Brabant relatief vaak gebruikgemaakt wordt van sprongtrekkrachten. In de gehele creatieve industrie van Nederland zien we dat er veel zzp'ers actief zijn. Brabant wijkt hierin niet veel af van andere provincies.

…maar de bedrijvigheid neemt toe

Het aantal bedrijfsvestigingen in de creatieve industrie groeide de afgelopen jaren en groeide door in het eerste coronajaar. De invloed van de coronacrisis is nogelijk nog onvoldoende terug te zien in cijfers van december 2020 verwege coronaoutsmoetsmaatregelen, het keuren op bedrijfsreserves, en het los moeten laten van tijdelijk personeel dat als eerste ontslaat in crisistijd.

Toch tijken de eerste cijfers van 2021 te wijzen op een doorzetting van de groei. Bovenal (1)Deze groei is mogelijk veroorzaakt door werknemers (bijvoorbeeld met een flex- of zzp-sprongcontract) die in crisistijd hun baan zien verdwijnen en als zzp'er zijn doorgaatet. B) Inschrijving in de KvK-kamer wordt zij meegerekt als bedrijfsvestiging. Verstoegenderwijs op een later moment zal meenen zitwijzen hoe de bedrijfsvijfeid zich verder ontwikkelt. We zien dat bedrijven in de periode 2017-2020 weinig verhuizen. Bedrijven die wel verhuizen, blijven vooral binnen Brabant.

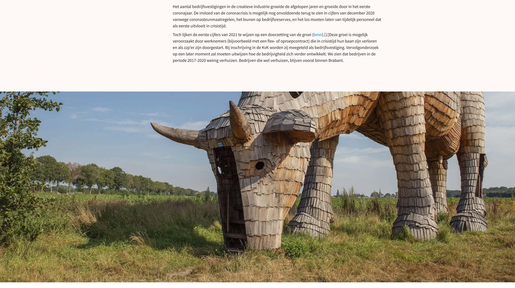

De monitor biedt een schat aan informatie die bestuurders en beleidsmakers kan helpen om koers te bepalen en bij te sturen.

De kracht van herhaling

De monitor biedt een schat aan informatie die bestuurders en beleidsmakers kan helpen om koers te bepalen en bij te sturen. Deze al kan ons zaar te kiezen voor de monitor Waarde van cultuur hebben de Provincie Noord-Brabant en de vijf grote steden ingezet op de ontwikkeling van een stevig monitoringsinstrument. De kracht van herhaling wordt daarbij zichtbaar op **vier niveaus**.

Bo Broers MSc
Adviseur onderzoeker Het PON & Telos

Lees meer over Bo

1. Inhoudelijke relevantie

Dankzij de herhaalde metingen – waarbij we cijfers in een langere tijdreeks kunnen tonen – hebben we de eerste impact van de coronacrisis goed in beeld kunnen brengen. Ook hebben we makers en instellingen op twee momenten in de afgelopen jaren bevraagd. Daardoor krijgen we steeds beter grip op de situatie binnen de cultuursector in Brabant.

2. Excellent van de onderzoeksinstrumenten

1. De periodieke herhaling van het onderzoek geeft ons de ruimte om bij iedere editie de onderzoeksinstrumenten onder de loep te nemen en een kwaliteitsslag te maken. Deze editie hebben we dit onder andere gedaan door een samenwerking aan de gaan met het Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving, om zo de werkgelegenheid en bedrijfsvigheid in de creatieve sector (beter) in beeld te brengen met behulp van CBS Microdata.

3. Inbedding in (gemeentelijk) beleid

De monitor en haar drie kapstokken hebben steeds meer tot het geschiegtnaad van beleidsmakers, met name bij gemeenten. We zien dat gemeenten in het ontwikkelen en monitoren van hun lokale beleid de drie kapstokken hanteren. Daarbij biedt de monitor de kans om de gemeentelijke informatievoorziening en verantwoordingssystematieken voor subsidies te optimaliseren, door dit structureel en op soortgelijke wijze als in andere gemeenten te regelmeten. En ook grootproces, dat dankzij het herhalende karakter van de monitor tijd en de ruimte krijgt.

4. Vergelijkbare monitoring in andere provincies

De kracht van de herhaalde monitoring in Brabant blijft in andere provincies niet onopgemerkt. Brabant toont zich hierin voorlooper en heeft een voorbeeldfunctie. Steeds meer provincies kiezen voor een soortgelijke aanpak, langs de drie kapstokken en met dezelfde meetinstrumenten en indicatoren. Dit maakt vergelijking tussen provincies op langere termijn een kanteel vergezicht.

Deze doorontwikkeling van de monitor op verschillende niveaus zorgt voor steeds betere onderlinge afstemming van het cultuurbeleid, nu en in de toekomst.

Meer lezen?

Alle feiten, cijfers en bevindingen van de monitor Waarde van cultuur 2022 zijn te vinden in de publicatie

Download de publicatie

Wil je meer informatie over dit onderwerp? Neem contact op met Bo Broers

Klik hier

Abonneer je op ons gratis online magazine

Nog steeds grote zorgen

De impact van corona op de Brabantse cultuursector

vorige artikelen op P9 toestel?
P7 t/m P8 oktober 2020 · Actuelere artikelen op P9 toestel?

De coronacrisis heeft een grote impact op allerlei facetten van de samenleving, onder meer op de culturele sector. Voor ons reden om dieper in te gaan op de vraag hoe Brabantse culturele instellingen en makers deze impact ervaren. Dit deden we de eerste keer eind 2020 – bij wijze van 'tusseneditie' van Waarde van Cultuur – door Brabantse instellingen en makers te bevragen via vragenlijstonderzoek en een online community. Als verdiepend onderdeel van Waarde van Cultuur 2022, vroegen we hen afgelopen voorjaar opnieuw naar de impact van de coronacrisis op hun werk. Welke veranderingen zien zij, waar maken ze zich zorgen om, maar ook: waar gaat het beter? En welke kansen biedt de coronacrisis? Graag nemen we je mee in de ervaringen en belevingen van de instellingen en makers zoals ervaren in het voorjaar van 2022, ook in relatie tot de eerdere meting.

De coronacrisis en haar gevolgen houden onze maatschappij al ruim twee jaar bezig. Ook richting de toekomst blijft de situatie rondom het coronavirus onzeker.

Bianca Koomen MSc
Adviseur-onderzoeker Het PON & Telos

Adviseur-onderzoeker Bianca Koomen was verantwoordelijk voor het verdiepende onderzoek naar de impact van de coronacrisis op de Brabantse culturele instellingen en makers. Na haar master sociologie is Bianca als breed georiënterende onderzoeker bij Het PON & Telos aan de slag gegaan, waarbij zij onder meer aan cultuuronderzoeken heeft gewerkt. Bijvoorbeeld aan het sociale kapitaal van Waarde van Cultuur of aan het onderzoek naar erfgoedvrijwilligers in de provincie Zuid-Holland. Daarnaast houdt zij zich bezig met de thema's brede welvaart en de sociale energietransitie.

Lees meer over Bianca

Nog steeds grote impact en zorgen bij makers en instellingen

Twee jaar na de coronacrisis is de impact voor culturele instellingen en makers in Brabant nog altijd groot. Met de culturele instellingen lijkt het, ten opzichte van een jaar eerder, wel weer wat beter te gaan. Zeker bij makers zijn de effecten van de coronacrisis echter nog sterk aanwezig.

Sowieso maken zowel culturele instellingen als makers zich nog altijd zorgen, ondanks dat de sector stapsgewijs weer open is (of gaat) en ondanks het feit dat de zorgen iets zijn gedaald ten opzichte van de eerdere meting (eind 2020). Zorgen zijn er bijvoorbeeld als het gaat om de toekomst. Komen er wederom beperkende maatregelen voor de sector? En: keert ons publiek wel terug?

Een kwart van zowel de makers als de culturele instellingen heeft dan ook steun gezocht tijdens de coronacrisis: makers vooral bij familie of vrienden, instellingen vooral bij collega-instellingen.

Van overbruggen en overleven naar aanpassen

Eind 2020 gaf nog driekwart van de culturele instellingen aan dat ze aan het overbruggen of overleven waren, in het voorjaar van 2022 is dit nog bijna de helft. Ruim een derde is zich aan het aanpassen en 18% is aan het transformeren.

Onder makers zien we verdeelder beeld: zij zitten nog iets vaker in de overlevings- en overbruggingsfase, maar wel minder dan een jaar geleden. Bijna een kwart is nog aan het overleven, ten opzichte van een derde een jaar eerder. Een derde is aan het overbruggen.

Herstel van de coronacrisis heeft tijd nodig; de meeste makers houden vol en zoeken naar mogelijkheden. Zo is een kwart van de makers aan het transformeren door zich bezig te houden met veranderingen; 17 procent is zich aan het aanpassen.

Personeelstekort

Ten opzichte van een jaar eerder hebben culturele instellingen nu met andere uitdagingen te maken. Nog steeds worden het wegblijven van publiek, de verplichte sluiting door de overheid en omzetdervaring het vaakst genoemd als de grootste gevolgen van de crisis. Tegelijkertijd hebben instellingen nu ook te maken met uitdagingen op het gebied van personeelsbezetting en -behoud.

Werknemers zijn vaker dan voor de crisis ziek en daardoor (langere tijd) niet aanwezig. Bovendien is het lastig om nieuw personeel aan te trekken in deze krappe arbeidsmarkt, simpelweg omdat er geen aanbod van personeel is. In sommige functies, zoals technici, performers en ondersteuners, is amper personeel voorhanden. Dit komt deels doordat personeel tijdens de coronacrisis buiten de eigen discipline of zelfs buiten de culturele sector is gaan werken. Ook vrijwilligers zijn lastig aan te trekken. Het is voor culturele instellingen een uitdaging om de gehele personele bezetting rond te krijgen en te houden.

> **"Personeel voor met name marketing en PR is niet te vinden, niemand heeft zin om aan publiek te trekken dat niet mag komen of PR te maken voor een voorstelling die weer geannuleerd moet worden"**
>
> Vertegenwoordiger Brabantse culturele instelling

Mentale klachten bij makers

Makers merken nog vaker dan twee jaar geleden dat de vraag achterblijft. Driekwart van de ondervraagde culturele makers heeft te maken met het wegvallen en -blijven van opdrachten. Ook financiële middelen blijven achter. Het tijdverdrijf van de sector nog niet volledig is opgestart.

Brabantse makers geven daarnaast aan dat ze kansen op het gebied van ontwikkeling te missen. Doordat projecten telkens werden uitgesteld en er veel onduidelijkheid was, was het ook moeilijk om door te ontwikkelen en nieuwe projecten te starten. Een deel van de makers ervaart hierdoor zelfs mentale klachten, bijvoorbeeld stress en onrust door de onzekerheid en het gebrek aan werk. Kortom, de impact van corona gaat veel verder dan het wegvallen van werk alléén.

> **"De coronacrisis heeft ook psychologisch veel gevolgen: het voortdurend bijstellen van plannen, niets gaat door, weinig contact met mensen, geen mogelijkheid om je werk te tonen en geen inkomsten. Het werkt allemaal demotiverend."**
>
> Brabantse maker

Nog meer makers zijn buiten de eigen discipline of buiten de cultuursector gaan werken

Door de coronacrisis is een derde van de makers (ook) buiten de eigen discipline en/of de cultuursector gaan werken. Bij het onderzoek in het najaar van 2020 was dit nog 20 procent. De meesten geven aan binnen het onderwijs te zijn gaan werken, maar ook heel andere sectoren - zoals detailhandel, gezondheidszorg en koeriersdiensten - worden genoemd.

Positieve kansen als gevolg van de coronacrisis

Gelukkig heeft de crisis niet alleen negatieve kanten. De coronacrisis biedt ook een moment van bezinning, rust om na te denken en ruimte om dingen anders te organiseren. Meer dan twee jaar geleden zien Brabantse culturele instellingen nieuwe kansen ontstaan. Door tijd voor reflectie, ervaren de instellingen en de makers ruimte om hun bedrijf anders te gaan organiseren; iets waar bij sommigen al langer behoefte aan was, maar waar simpelweg nooit de tijd of de ruimte voor werd gevoeld door de drukte van alledag.

> **"Ik heb veel kunnen ontwikkelen, juist door de rust die in de studio ontstond."**
>
> Brabantse maker

> **"Personeelsleden hadden genoeg tijd om te reflecteren op hun werkende leven, dat leidt hier tot enige doorstroom op strategisch bepalende posities. En dat biedt uiteraard weer kansen op nieuwe energie, nieuw elan, en dat hebben we hard nodig na deze twee troosteloze jaren."**
>
> Vertegenwoordiger van een culturele instelling

Instellingen geven aan dat zij flexibeler zijn gaan programmeren, om zo beter in te spelen op de behoeften en vragen van het (nieuwe) publiek. Hierbij wordt ingespeeld op het alternatieve aanbod dat tijdens de beperkende maatregelen (gedwongen) is ontwikkeld, zoals voorstellingen op kleinere, meer personelijke locaties of online aanbod. Ook biedt de hele online beweging van cultuurbezoek en cultuurbeoefening kansen op het gebied van digitalisering en innovatie. Door online en/of hybride aanbod te creëren, wordt nieuw publiek bereikt; iets waar culturele instellingen al langere tijd mee worstelen. Ai blijft de waarde van elkaar fysiek kunnen ontmoeten van groot belang voor de culturele activiteiten: het online aanbod zal dus nooit alle fysieke activiteiten vervangen (en dat moeten we ook niet willen)

> **"Als gevolg van de coronacrisis hebben wij als kunststichting onze eigen expositieruimte verruild voor een meer nomadisch bestaan. We houden nu kantoor in een hotelkamer en programmeren niet meer in een eigen presentatieruimte maar vooral in de openbare en publieke (buiten)ruimte. We richten ons naar de toekomst ook meer op opdrachtgeverschap aan kunstenaars dan op het cureren van tentoonstellingen. Dit laatste zat overigens al in de pijpleiding, maar deze ontwikkeling werd versneld door de coronacrisis."**
>
> Vertegenwoordiger van een culturele instelling

Onze partners

KUNSTLOC BRABANT

Hoekmanstichting
Kennniscentrum voor kunst, cultuur en beleid

pyrrhula
RESEARCH CONSULTANTS

Hoe gaat de sector verder?

De ontwikkelingen rondom de coronacrisis zijn allesbehalve zeker, en het is lastig te voorspellen welke impact de cultuursector nog te verwerken krijgt. Toch zien we enkele aandachtspunten waar (lokale en provinciale) beleidsmakers op kunnen inspelen, om zo de hard getroffen sector te helpen bij de wederopbouw van hun bestaan.

- Ondersteun makers en instellingen bij de nieuwe kansen die makers en instellingen ervaren als gevolg van de coronacrisis, zoals het ontwikkelen van online aanbod, het bereiken van publiek en flexibeler programmeren.
- Anticipeer op de zorgen die er leven bij makers en instellingen, zoals de (financiële) onzekerheid, personeelstekorten en de mentale effecten van de crisis.

Zo zorgen we er samen voor dat de creativiteit en artistieke waarde van de cultuursector weer worden hersteld en dat de impact van de coronacrisis op langere termijn misschien wel eens positief kan uitpakken.

Verder lezen?

Download hier de Waarde van cultuur 2022

Wil je meer weten over dit onderwerp?
Neem contact op met Bianca Koomen

Klik hier

Abonneer je op ons gratis online magazine

Het pon | telos

“Cijfers alléén vertellen nooit het hele verhaal”

Een interview met Jeroen van der Zweth - hoofd afdeling Cultuur gemeente 's-Hertogenbosch

Tekst: Joost Peters
Foto: Nationale Beeldbank

De monitor Waarde van Cultuur brengt de ontwikkelingen binnen de Brabantse cultuursector in beeld en voorziet bestuurders en beleidsmakers van munitie bij het bepalen van hun koers. Als Hoofd van de afdeling Cultuur bij de gemeente ’s-Hertogenbosch maakt Jeroen van der Zweth dankbaar gebruik van de inzichten uit de monitor, al blijft er nog genoeg te wensen over. “Ik zou graag nog een spade dieper gaan.”

Drs . Jeroen van der Zweth
Hoofd afdeling Cultuur gemeente 's-Hertogenbosch

LinkedIn

Ambities genoeg in de hoofdstad van de provincie Noord-Brabant. Den Bosch profileert zichzelf graag als dé cultuurstad van het zuiden en heeft daarnaast – als zelfbenoemde ‘toonaangevende datastad’ – de nodige ambities als het gaat om de inzet van data bij het vormgeven van gemeentelijk beleid.

Toetssteen

Op het snijvlak van die ontwikkeling is de monitor Waarde van Cultuur vanzelfsprekend een erg welkome aanvulling, vertelt Van der Zweth. “Als gemeente zijn we altijd benieuwd naar de culturele, sociale en economische impact van de subsidies die wij als gemeente verstrekken. Dat is in de praktijk nog best een uitdaging. Wat zijn nou de juiste gegevens en indicatoren die bij die vraag horen? Tegelijkertijd wil je de lokale cultuursector zo min mogelijk opzadelen met bureaucratie en extra administratieve lasten. In dat licht vind ik Waarde van Cultuur een heel interessant instrument; het zegt op een aantal onderdelen echt iets over de impact die je genereert en vormt in die zin een toetssteen voor ons beleid.”

> "Ik vind de Waarde van cultuur een heel interessant instrument; het zegt op een aantal onderdelen echt iets over de impact die je genereert en vormt in die zin een toetssteen voor ons beleid."

Brabantstad

Bovendien zegt deze monitor in bredere zin zinnige dingen over de Brabantse cultuursector, vervolgt Van der Zweth. “In de monitor worden vooral de verschillen tussen de B5-steden – Den Bosch, Tilburg, Eindhoven, Helmond en Breda – uitgelicht, maar het zegt mij vooral dat de steden in Brabantstad enorm complementair blijken te zijn als het gaat om het culturele aanbod in de provincie. Bovendien is de infrastructuur tussen de steden heel goed, elke stad is goed bereikbaar. Een mooie schaal dus, die Brabantstad in artistiek en commercieel opzicht allerlei kansen biedt.”

’s-Hertogenbosch

Kwalitatief verrijken

Tegelijkertijd blijft er voor een stad als Den Bosch nog genoeg te wensen over, vervolgt Van der Zweth. “Om écht zicht te krijgen op de impact op lokaal niveau zou ik graag nog een spade dieper gaan. Zo zit er nu wel een sociaal deel in de monitor, maar dat geeft nog geen inzicht hoe cultuur bijdraagt aan het welzijn van inwoners. Dat vraagt overigens niet alleen om cijfers, maar ook het verhaal daarachter.”

“In die zin zou het mooi zijn als het onderzoek kwalitatief verder verrijkt zou kunnen worden. Ook interessant is de economische invalshoek in bredere zin. In hoeverre dragen onze culturele voorzieningen concreet bij aan een sterker vestigingsklimaat? Cultuur gaat in de eerste plaats uiteraard over artistieke waarde, maar een onderscheidend en gevarieerd cultureel aanbod zorgt er ook voor dat meer bedrijven onze stad weten te vinden. Ik zou het wel interessant vinden om daar nog meer over te weten te komen.”

> “Om écht zicht te krijgen op de impact op lokaal niveau zou ik graag nog een spade dieper gaan. Zo zit er nu wel een sociaal deel in de monitor, maar dat geeft nog geen inzicht hoe cultuur bijdraagt aan het welzijn van inwoners.”

Online aanbod

Verder is Van der Zweth bijvoorbeeld ook benieuwd naar meer gegevens over nieuwe stromingen als dance en urban. “De onderzoekers erkennen zelf ook dat deze ‘nieuwere’ culturele vormen hun weg nog niet hebben gevonden naar deze peiling. Voor ons zou het zeker interessant zijn om daar volgende keer meer over te horen, juist ook omdat dit soort stromingen in opkomst extra kwetsbaar zijn in hun ontwikkeling.”

Ook zou Van der Zweth graag meer willen weten over online activiteiten. “Zeker nu het online cultuuraanbod tijdens de coronacrisis flink is gegroeid, zou ik wel benieuwd zijn naar in hoeverre deze trend doorzet. Blijft het hoogstens bij een hybride model, waarbij je een concert bijvoorbeeld ook live online kunt bekijken? Of gaan culturele organisaties nu ook echt structureel nieuw online aanbod ontwikkelen, waardoor er een hele nieuwe culturele ruimte ontstaat? Inzetten op transitie en vernieuwing is volgens mij wel nodig, want corona en de schade die dit oplevert zijn zeker nog niet voorbij. Het zou interessant zijn om dit soort trends en ontwikkelingen nog meer terug te zien in de monitor.”

Data voor beleid

Den Bosch heeft volgens Van der Zweth flinke ambities om steeds meer met data te doen als basis voor beleid. Binnen het culturele domein kan dat nog beter, denkt hij. “Ik moet bekennen dat we de monitor, hoe nuttig en interessant ook, nog te weinig gebruiken als basis voor het ontwikkelen van concreet beleid, van concrete acties. Bij de plaatselijke politiek staat de monitor denk ik ook nog onvoldoende op het netvlies. Als afdeling zouden we de monitor nog veel nadrukkelijker onder de aandacht kunnen brengen denk ik, juist ook gezien alle lopende discussies in Den Bosch over de impact en de doelmatigheid van gemeentelijke subsidies.”

“Dat hangt denk ik ook samen met de ontsluiting van de data; als je de bevindingen uit de monitor ook op een aantrekkelijke manier digitaal zou kunnen presenteren, zou dat zeker helpen om de politiek beter te bereiken. En verder zouden de data zoals gezegd zeker nog verrijkt kunnen worden.”

Dieper lokaal inzicht

In dit opzicht kijkt de gemeente ’s-Hertogenbosch met belangstelling naar Tilburg, vertelt Van der Zweth. “Tilburg is denk ik wel wat verder als het gaat om de vraag hoe je deze monitor zou kunnen inzetten voor het vormen van beleid. Daartoe stellen ze een lokale afgeleide van Waarde van Cultuur op, waarbij specifiek wordt ingezoomd op de data voor Tilburg en wat je dan precies ziet. Dat diepere inzicht zou ik voor Den Bosch ook wel willen creëren.”

> "Als je de bevindingen uit de monitor ook op een aantrekkelijke manier digitaal zou kunnen presenteren, zou dat zeker helpen om de politiek beter te bereiken."

Visitatiecommissie

“Als je de Bossche gegevens uit de monitor zou kunnen combineren met de bevindingen van een visitatiecommissie die de stad eens per jaar of eens in de twee jaar bezoekt, dan levert dat denk ik een heel rijk beeld op van de staat van de lokale cultuursector. Je kunt wel sec cijfers naar de raad sturen, maar uiteindelijk gaat het zoals gezegd om het verhaal áchter de cijfers. Die kwalitatieve duiding, daar ligt volgens mij zeker nog een kans om de WvC-data te verrijken. Verder zou ik wel benieuwd zijn naar praktijkvoorbeelden. Wat doen andere steden bijvoorbeeld om specifieke doelgroepen – zoals jongeren – beter te bereiken? Het zou interessant kunnen zijn om dat in de monitor terug te lezen en zo het beleid te voeden.”

> “Je ziet dat andere provincies en regio’s inmiddels soortgelijke initiatieven ontplooien. Hét bewijs dat Noord-Brabant met deze monitor vooroploopt in Nederland.”

Nuttig instrument

Al met al is Waarde van Cultuur een erg nuttig instrument, benadrukt Van der Zweth. “Je ziet dat andere provincies en regio’s inmiddels soortgelijke initiatieven ontplooien. Hét bewijs dat Noord-Brabant met deze monitor vooroploopt in Nederland.”

Wil je meer informatie over dit onderwerp?
Neem contact op met Bianca Koomen

Klik hier

Abonneer je op ons gratis online magazine

Tilburg University
Het pon|telos
Official Partner
Tilburg University

Liefde voor data en cultuur

Datagedreven werken in de cultuursector

Tekst: Sophie de Jong & Patrick Vermeulen
Beeld: Nationale Beeldbank

Steeds meer culturele beleidsmakers, zowel bij instellingen als bij overheden, beginnen de waarde van datagedreven werken te omarmen. We willen meer weten, beter de inspanningen richten, objectieve informatie als vertrekpunt hebben en bij kunnen sturen waar nodig. Anderzijds is de waarde van cultuur – zoals dat voor de echt belangrijke thema's in het leven (zoals liefde) geldt - natuurlijk niet alleen in cijfers uit te drukken. De betekenis van cultuur is veelzijdig en soms licht ongrijpbaar. We nemen je graag mee naar het snijvlak van deze twee wondere werelden – we gaan in op wat meer data aan waarde kan brengen voor instellingen en gemeenten, hoe dit effectiever ingezet kan worden, maar ook wat dit betekent voor de manier waarop we naar cultuur kijken.

Publieksdata: een wereld te winnen

Wanneer we spreken over datagedreven werken (in het algemeen), doemen er al snel beelden op van big data, algoritmes of zwarte schermen met groene cijferreeksen a la The Matrix (1999). Toch hoeft dit niet altijd de kern van de zaak te zijn – het kan ook gaan over het slim gebruiken en combineren van gegevens die er al zijn, om zo extra relevantie te creëren. Of over het net anders inrichten van registratiesystemen, zodat dat gewenste informatie eruit gehaald kan worden. De cultuursector registreert – in meer of mindere mate – allerlei informatie: ticketverkoop, financiële gegevens of personele lasten. Met name de gesubsidieerde instellingen verzamelen informatie ten behoeve van verantwoordingsprocedures, maar inzicht in publieksdata is vaak beperkt. Omdat informatie lastig uit de ticketsystemen te halen is of databestanden incompleet zijn, worden beleid en programmering daarom veelal gebaseerd op aannames, niet op daadwerkelijk onderbouwde analyses van het huidige (of gewenste) publiek.

Terwijl we steeds beter in staat zijn om per organisatie in kaart te brengen welke bezoekers(doelgroepen) bereikt worden en welke nog niet. We ontwikkelden hiervoor in 2020 de Culturele Smaak van Brabant: acht culturuytpologieën die culturele instellingen kunnen helpen bij het in beeld krijgen van hun publiek. Van de groep die Hip & Happening is (de jongere, hoger opgeleide creatieveling, die geniet van het bruisende cultuurleven in de stad) tot en met de groep Rustig Buitenleven (mensen tussen de 50 en 80 jaar, veelal wonend in de kleinere gemeenten in Brabant, vooral geinteresseerd in erfgoed en zelf actief met beeldende kunst, muziek maken en creatief schrijven). Dit kan dienen als input voor de marketing en programmering, maar ook voor de bredere beleidsvorming. Vragen als 'voor wie zijn we er eigenlijk?' en 'bereiken we de mensen die we willen bereiken?' krijgen zo een extra impuls. Sinds het uitbreken van de coronacrisis is niet al het 'oude' publiek teruggekeerd: publieksdata en analyses van doelgroepen helpen om zicht te krijgen op welke groepen wegblijven. Vervolgens kan de dialoog met het (potentiële) publiek worden aangegaan. Dit brengt instellingen een stap verder en helpt hen bij publiekswerking: de verbinding tussen instellingen, het publiek en de artistieke producten. De (nieuwe) bezoekers staan hierbij centraal: wat zijn hun wensen, behoeften en ideeën?

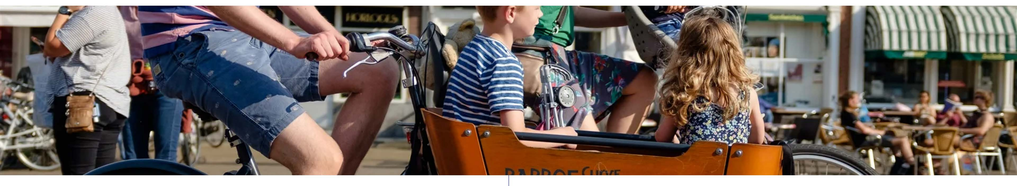

Politieke verscheidenheid

Op gemeentelijk niveau zien we kansen om meer datagedreven werken in cultuurbeleid te versterken, zowel in het efficiënt bijeenbrengen van bestaande informatie, als in het verzamelen van nieuwe informatie én het inbedden van de kennis die hieruit voortkomt in de (beleids-)praktijk. Zo zou data over inkomsten en uitgaven van culturele initiatieven waarmee de gemeente een subsidierelatie heeft eenduidig bijeengebracht kunnen worden, om zo meer grip te krijgen op hoe het gesubsidieerde culturele landschap van de gemeente eruit ziet. Daarbij kan bijvoorbeeld ook gekeken worden naar publieksdata (wie bezoekt wat, en waar?) en naar hoe de subsidies verdeeld zijn over de gemeente. Bedienen we met onze subsidiegelden al onze inwoners of blijven groepen buiten beeld? Met name grotere gemeenten kunnen hierdoor meer gefundeerde keuzes maken over zaken als spreiding van de cultuurgelden binnen de gemeente. Om de belevingskant van bewoners (bezoekers en niet-bezoekers) in beeld te krijgen, is het voor gemeenten waardevol om (regelmatig terugkerende) peilingen uit te voeren. Zo komt beeld bij de waardering, het gebruik en de behoeften van inwoners rondom cultuurgebruik, wat naast de andere data gelegd kan worden zoals de inzet van middelen of het bereik van activiteiten. De verschillende databronnen zorgen er samen voor dat de culturele sector optimaal ondersteund wordt en voor een zo breed mogelijk publiek toegankelijk is of wordt gemaakt.

Sophie de Jong MSc
Adviseur-onderzoeker bij Het PON & Telos

Lees meer over Sophie

De verschillende databronnen zorgen er samen voor dat de culturele sector optimaal ondersteund wordt en voor een zo breed mogelijk publiek toegankelijk is of wordt gemaakt.

Witte vlekken in beeld

In de praktijk blijkt het tot nu toe een uitdaging om kwalitatief goede data te verzamelen: culturele instellingen zijn van nature niet gewend om data te verzamelen, niet alle ticketsystemen geven informatie die bruikbaar is voor verdere analyse en het destilleren van data uit de ticketsystemen blijkt soms lastig. Bij vrij toegankelijke culturele activiteiten, waar men geen kaartjes voor hoeft te kopen, wordt het al helemaal lastig. Toch is het de moeite waard om aandacht aan te blijven besteden en, vanuit bijvoorbeeld overheids-uitvoeringsorganisaties, in te blijven zetten op het werken met data en het belang daarvan. Wanneer genoeg culturele organisaties in (bijvoorbeeld) een gemeente of regio hun informatie op een eenduidige manier vastleggen, kan er in beeld worden gebracht welke bewoners de instellingen gezamenlijk (nog niet) bereiken, in plaats van de instelling als een opzichzelfstaande entiteit. Een organisatie blijft immers onderdeel van een cultureel ecosysteem, en het geheel in beeld brengen geeft inzicht in of er sprake is van witte vlekken: versterken de verschillende culturele instellingen elkaar en bereiken we gezamenlijk iedereen, of zijn het juist geheel naast elkaar staande organisaties?

De waarde van impact

In het culturele veld is het concept van impact meten in opkomst. Dit lijkt in navolging te zijn van het Verenigd Koninkrijk, waar men zich al langer bezighoudt met het (in kwalitatieve en kwantitatieve zin) meten van de impact die de cultuursector heeft op het sociale leven en op economisch gebied. Daar wordt deze interesse dan ook breed gedragen in zowel beleidsmatige zin (bijvoorbeeld door de Arts Council) als in de wetenschappelijke wereld, onder andere aangevoerd door professor Eleonora Belfiore. De sociale en economische impact van cultuur als wezenlijk studieobject zijn daar (en daarmee) in toenemende mate deel geworden van het algehele gedachtegoed.

In Nederland zien we dit nu ook steeds meer terugkomen, en zijn samenwerkingen en initiatieven om de impact van cultuur te vergroten steeds meer in trek. Bewijs wordt gevonden in bijvoorbeeld de impact van cultuur op gezondheid en cognitieve vermogens, waardoor op het snijvlak van cultuur en welzijn steeds meer gebeurt. Zoals bij vormen van community art, waarbij bewoners gezamenlijk de leefbaarheid in een wijk middels een culturele interventie aanpakken.

Naast de wetenschappelijke kennis die meer inbedding krijgt in de praktijk, zijn gegevens vanuit de praktijk onverminderd van belang. Op zowel landelijk als provinciaal niveau zien we dat brede culturele monitors in trek zijn. Op landelijk niveau is er onder andere de Cultuurmonitor, maar ook de Monitor Creatieve industrie speelt een rol. Daarnaast zien we dat een toenemend aantal provincies een dergelijke monitor, toegespitst op de provinciale context, inzetten. Noord-Brabant, Zeeland, Gelderland en Flevoland zijn hier onder meer mee bezig. Elders in dit magazine valt meer te lezen over de monitors die wij ontwikkelden voor Noord-Brabant en Gelderland.

Moeten we de cultuursector wel meer datagericht maken?

Verandert datagedreven werken in de cultuursector onze blik op kunst en cultuur? Sturen op kunst is volgens sommigen een contradictio in terminis – cultuur zou juist de volledige vrijheid moeten hebben om ongebaande paden in te slaan. Dit haakt aan de klassieke discussie tussen cultuur als middel tegenover cultuur als doel (art pour l'art). De ware betekenis van cultuur kent vele gezichten. Grip op de (kwantitatieve en kwalitatieve) werkelijkheid kan er voor zorgen dat de randvoorwaarden gebergd worden in beleid en bedrijfsvoering. Zichtbaar kan worden gemaakt wat de effecten zijn van cultuur op de economische en sociale aspecten van de samenleving. Ook kan cultuur diens eigenstandige waarde kracht bijzetten door zicht te krijgen op bereik, de mogelijkheden om nieuwe groepen aan te spreken en ontwikkelkansen te zien voor de toekomst. Data blijft daarbij 'slechts' data: zeer waardevol, maar het met elkaar in gesprek gaan op basis van deze data, is van essentieel belang om de waarde ervan te kunnen duiden. Beleidskeuzes kan je mede funderen op data, maar dan wel in combinatie met accepteren dat het niet altijd even 'hard' kan zijn. Data en cultuur verdragen elkaar beter dan velen denken: data helpt de waarde van cultuur te zien, te duiden en te vergroten. Met zicht op de economische en sociale impact van cultuur én op de eigen waarde van cultuur, met haar bijbehorende verhalen en soms niet helemaal grijpbare effecten.

Data en cultuur verdragen elkaar beter dan velen denken: data helpt de waarde van cultuur te zien, te duiden en te vergroten. Met zicht op de economische en sociale impact van cultuur én op de eigen waarde van cultuur, met haar bijbehorende verhalen en soms niet helemaal grijpbare effecten.

Wil je meer informatie over dit onderwerp?
Neem contact op met Sophie de Jong

Klik hier

Abonneer je op ons gratis online magazine

HET pon | telos

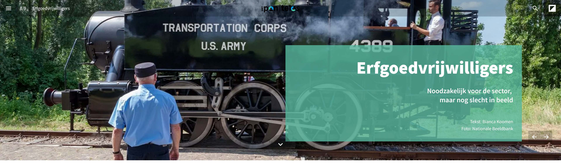

Erfgoedvrijwilligers

Noodzakelijk voor de sector, maar nog slecht in beeld

Tekst: Bianca Koomen
Foto: Nationale Beeldbank

Sinds 2005 – toen de lidstaten van de Raad van Europa het Europese Verdrag van Faro afsloten – heeft de vermaatschappelijking van de erfgoedsector een vlucht genomen. Door de vermaatschappelijking, wordt erfgoed meer en meer onderdeel van en voor de maatschappelijke. De maatschappelijke en verbindende waarde van cultureel erfgoed is sindsdien gebordd, waarbij er met name aandacht is voor de betekenissen, gebruiken en verhalen van de erfgoedobjecten en -plekken. Daarnaast benadrukt het Verdrag het belang van deelname aan erfgoed van de samenleving, waarbij het een democratisch begeisel hat iedereen toegang moet hebben tot erfgoed en er vrij in staat om daar zelf betekenis aan te geven.

Bianca Koomen MSc
Adviseur-onderzoeker Het POS & Telos

Bianca behaalde in 2019 haar master Sociologie aan de Radboud Universiteit Nijmegen en is sinds juli van dat jaar adviseur-onderzoeker bij Het POS & Telos. Ze werkt aan een veelheid van thema's, waaronder cultuur, de inclusieve energietransitie en brede welvaart.

Lees meer over Bianca

Ook de Nederlandse overheid geeft uitvoering aan het Europese Verdrag. Daarmee krijgen erfgoedgemeenschappen en de erfgoedvrijwilligers een prominentere plek in landelijk en lokaal erfgoedbeleid.

Weinig zicht op erfgoedvrijwilligers

Tegelijkertijd blijkt dat er op deze laatste categorie – de erfgoedvrijwilligers – weinig zicht is gedegen onderzoeker naar erfgoedvrijwilligers in Nederland ontbreekt. Erfgoedhuis Zuid-Holland voelde sterk de urgentie om hier meer zicht op te krijgen en de vervolgvraag en inzamplete data over de erfgoedvrijwilligers beter in beeld te brengen. In samenwerking met Pyrrhula Research Consultants en in opdracht van Erfgoedhuis Zuid-Holland, heeft Het POS & Telos hier een pioniersrol onderzoek naar verricht. Hoeveel erfgoedvrijwilligers werken er in deze provincie de sector? Wie zijn zij? En waarom zijn vrijwilligers zo belangrijk voor de erfgoedsector?

Zoet van het onderzoek was om de erfgoedvrijwilligers beter in beeld te krijgen, en tegelijkertijd ook als Provincie Zuid-Holland het goede voorbeeld te geven voor andere provincies. Informatie over aantallen, motivaties en beleningen van erfgoedvrijwilligers maakt het mogelijk om gerichte (beleids)acties te formuleren om hen in het zeiel (beter) te ondersteunen.

Wat verstaan we onder erfgoed(vrijwilligers)?

Voordat we dieper ingaan op de aantallen, motivaties en beleningen van de erfgoedvrijwilligers, pluizen we eerst uit wat de begrippen erfgeoden erfgoedvrijwilliger precies omvatten. In een eerdere fase heeft Erfgoedhuis Zuid-Holland samen met verschillende experts een omschrijving van erfgoed en erfgoedvrijwilligers gedefineerd (zie kader). We vragen erfgoedinstellingen zichzelf te beter naar deze definities. Daarvoor blieek dat zij zich identificeren met meerdere deelgebieden, functies, rollen en thema's en dat er geen eenduidig profiel kennen.

Om meer zicht te krijgen op deze verschillende profielen, definieren we drie niveaus van de erfgoedbeleidsgebieden:

1. het soort erfgoed
2. het soort organisatie
3. het thema van het erfgoed.

Deze niveaus zijn niet volgordelijk en uitsluitend. Een erfgoedinstelling kan bijvoorbeeld aan meerdere thema's gelieerd zijn. De afbeelding hieronder laat de verschillende deelgebieden zien.

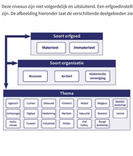

Definities erfgoed en erfgoedvrijwilliger

Wat is erfgoed?

Uit het verleden geërfde materiële (roerend en onroerend) en immateriële bronnen, in de loop van de tijd tot stand gebracht door de mens of ontstaan uit de wisselwerking tussen mens en omgeving, die mensen, onafhankelijk van het bezit ervan, identificeren als een weerspiegeling en uitdrukking van zich veranderend inzicht, mogelijkheden en behoeften van hun voorouders, en die aan hen en toekomstige generaties een referentiekader bieden en deze willen voordragen.

Wie is een erfgoedvrijwilliger?

Een erfgoedvrijwilliger is iemand die zich in gestructureerde vorm en op structurele of tijdelijke basis, uit eigen motivatie en met beperkte financiële tegenprestatie, voor een organisatie of initiatief zoet ten behoeve van het beheren, behouden en beleefbaar maken van erfgoed voor een algemeen publiek.

Bron: Erfgoedhuis Zuid-Holland (2022). Notitie definitieboe term "erfgoedvrijwilliger".

ERFGOEDHUIS ZUID-HOLLAND
Erfgoedvrijwilligers in Zuid-Holland 2022
MEEST VRIJWILLIGERS WERKEN EN IN ERFGOEDINSTELLINGEN?
1.121 vrijwilligers
37.094 uren
48 instellingen
3.413 vrijwilligers
WAT IS DE GEMIDDELDE LEEFTIJD?
Meer vrouwen
Meeste vrijwilligers zorgen zelf ontwerp
WAT IS DE LEEFTIJDS-VERDELING?
WAT IS HET OPLEIDINGSNIVEAU?
HOE ZIEN ERFGOEDVRIJWILLIGERS ERUIT?
Meestens lamentie turner van toepassing op zo wer erfgoedvrijwilligers.
Gemiddeld meeste aan vrijwilligers per erfgoedinstelling
Gemiddeld meeste uren per vrijwilliger per erfgoedinstelling
SOORT ERFGOED
MATERIEL 33 3,8
IMMATERIEL 71 2,9
SOORT ORGANISATIE
MUSEUM 42 3,3
ARCHIEF 32 3,0
ARCHEOLOGISCH VERZAMELING 31 3,3
Meer vrijwilligers in kleinere instellingen zich aan
THEMA
WONEN 37 7,6
NATUURLIJK 49 3,1
GEBOUWEN 45 3,4
RURAAL LANDSCHAP 41 3,8
MARITIEM 36 4,2
STEDELIJK LANDSCHAP 36 3,9
Aandele thema's waar vrijwilligers zich zich voor inzetten (zijn achtereenvolgens: cultureel, cultureel, digitaal, religieus, oorlogen, bedelving, natuurlijke ramp, bouwkunst, gebouwen, bouwkunst, tuinen, landschap, wonen, werken, vrije tijd, natuur, natuurlijk, rural landscape, stedelijk landscape, maritiem, natuur, natuurlijk, natuur, flora, fauna, kunstwerken, kunstenaars, cultureel, cultureel, cultureel

Het PON & Telos is een sociale kennisonderneming in het hart van de samenleving. We beschouwen het als onze opdracht om maatschappelijke besluitvorming te verbeteren. Dat doen we door wetenschappelijke kennis met kennis van de praktijk te verbinden. Waarbij iedere stem telt. Meningen en feiten halen we op, onderzoeken we, analyseren we en duiden we. Met prikkelende aanpakken en innovatieve methoden. Daarbij zijn we altijd gericht op duurzame ontwikkeling – de harmonieuze verbinding tussen sociale, ecologische en economische doelstellingen – en streven we naar brede welvaart, waarbij het welzijn van mensen centraal straat. Zo dragen we bij aan de kwaliteit van samenleven. Nu en in de toekomst.

Sociale kennisonderneming in het hart van de samenleving

Kijk op onze website

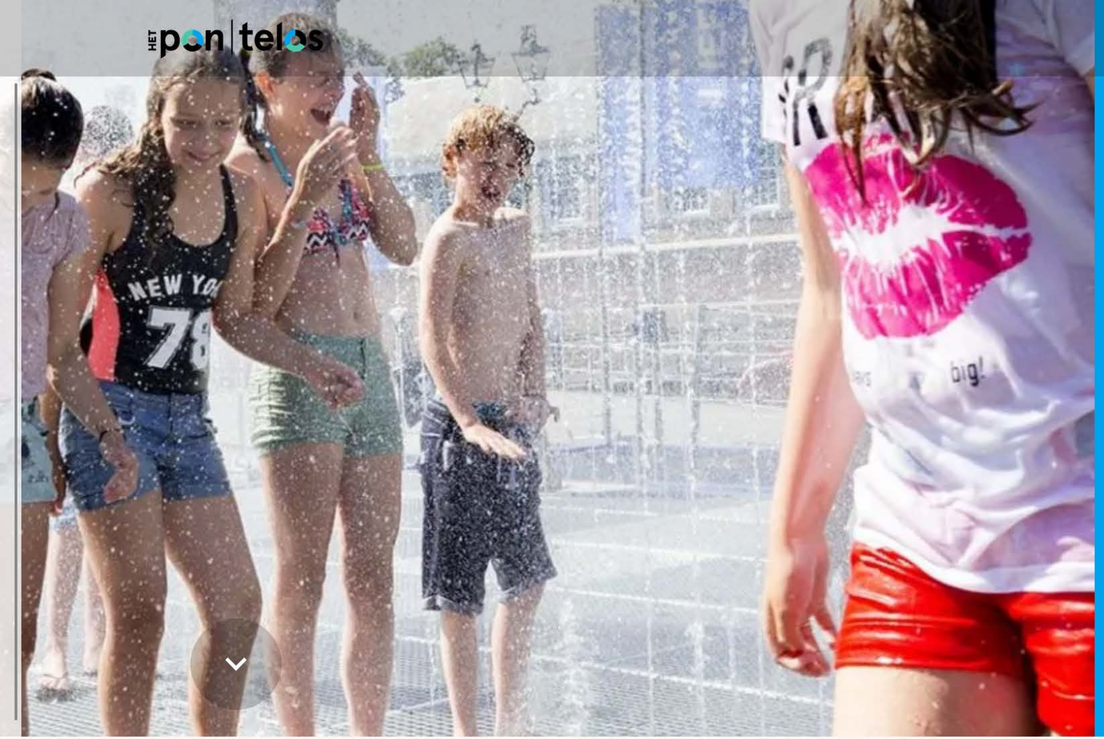

COLOFON

Copyright © 2022
Het PON & Telos

Het online magazine 'Kennis van de regio' is een vierjaarlijkse uitgave van Het PON & Telos. Delen uit deze uitgave mogen worden gekopiëerd voor niet-commerciële doeleinden en moeten worden voorzien van de juiste bronvermelding.

Redactie: Patrick Vermeulen, Bo Broers, Bianca Koomen, Sophie de Jong en Joost Peters (Ministerie van Tekst)

Eindredactie: Eva Stultjens

Fotografie: Nationale Beeldbank, iStock

Vormgeving: Eva Stultjens

Contact: info@hetpon-telos.nl

Abonneer je op ons gratis online magazine